

Inspectie-instrument ONDERZOEK VAN ONGEVALLLEN EN INCIDENTEN

APRIL 2011

Belgische Seveso-inspectiediensten

Deze brochure is gratis te verkrijgen bij:

Afdeling van het toezicht op de chemische risico's
Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid,
Arbeid en Sociaal Overleg
Ernest Blerotstraat 1
1070 Brussel

Tel: 02/233 45 12

Fax: 02/233 45 69

E-mail: CRC@werk.belgie.be

Verantwoordelijke uitgever:

FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal
Overleg

De brochure kan ook gedownload worden van
volgende websites:

- www.werk.belgie.be/acr
- www.milieu-inspectie.be

Cette brochure est aussi disponible en
français.

De redactie van deze brochure werd
afgesloten op 27 april 2011.

Deze brochure is een gemeenschappelijke
publicatie van de volgende Seveso-
inspectiediensten:

- de afdeling Milieu-inspectie van het
Departement Leefmilieu, Natuur en
Energie van de Vlaamse Overheid, dienst
Toezicht zwaarerisicobedrijven
- Leefmilieu Brussel – BIM
- La Direction des Risques Industriels
Géologiques et Miniers (Cellule RAM) du
Service Public de Wallonie
- de Afdeling van het toezicht op de
chemische risico's van de FOD
Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal
Overleg

Redactie: Michiel Goethals

Eindredactie: Peter Vansina

Omslag: Sylvie Peeters

Kenmerk: CRC/SIT/003-N

Versie: 1

Wettelijk depot: D/2011/1205/08

Inleiding

De Europese "Seveso II"-richtlijn¹ beoogt de preventie van zware ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen betrokken zijn, en het beperken van de eventuele gevolgen ervan, zowel voor de mens als voor het leefmilieu. De doelstelling van deze richtlijn is om een hoog niveau van bescherming te waarborgen tegen dit soort industriële ongevallen in de ganse Europese Unie.

De uitvoering van deze richtlijn is in ons land geregeld via een samenwerkingsakkoord tussen de Federale Overheid en de Gewesten². Dit samenwerkingsakkoord beschrijft zowel de verplichtingen voor de onderworpen bedrijven als de taken, de bevoegdheden van en de onderlinge samenwerking tussen de verschillende overheidsdiensten die betrokken zijn bij de uitvoering van het samenwerkingsakkoord.

Deze publicatie is een inspectie-instrument dat werd opgesteld door de overheidsdiensten die zijn belast met het toezicht op de naleving van de bepalingen van dit akkoord. Deze diensten gebruiken dit inspectie-instrument in het kader van de inspectieopdracht die hen is toegewezen in het samenwerkingsakkoord. Deze inspectieopdracht behelst het uitvoeren van planmatige en systematische onderzoeken van de in de Sevesobedrijven gebruikte systemen van technische, organisatorische en bedrijfskundige aard om met name na te gaan of:

- 1° de exploitant kan aantonen dat hij, gelet op de activiteiten in de inrichting, passende maatregelen heeft getroffen om zware ongevallen te voorkomen
- 2° de exploitant kan aantonen dat hij passende maatregelen heeft getroffen om de gevolgen van zware ongevallen op en buiten het bedrijfsterrein te beperken.

De exploitant van een Sevesobedrijf moet in eerste instantie alle nodige maatregelen nemen om zware ongevallen met gevaarlijke stoffen te voorkomen en om de mogelijke gevolgen ervan voor mens en milieu te beperken. De richtlijn zelf omvat verder geen gedetailleerde voorschriften over die "nodige maatregelen" of over hoe die maatregelen er dan precies zouden moeten uitzien.

¹ Richtlijn 96/82/EG van de Raad van 9 december 1996, gewijzigd bij de Richtlijn 2003/105/EG van het Europees Parlement en de Raad van 16 december 2003, betreffende de beheersing van de gevaren van zware ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen zijn betrokken. Deze richtlijn wordt gewoonlijk ook "Seveso II"-richtlijn genoemd. Ze vervangt de eerste Seveso-richtlijn 82/501/EEG van 24 juni 1982.

² Het samenwerkingsakkoord van 21 juni 1999 (gewijzigd bij het samenwerkingsakkoord van 1 juni 2006) tussen de Federale Staat, het Vlaams Gewest, het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreffende de beheersing van de gevaren van zware ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen zijn betrokken

De exploitant moet een preventiebeleid voeren dat borg staat voor een hoog beschermingsniveau voor mens en milieu. Dit preventiebeleid moet in de praktijk worden gebracht door het organiseren van een aantal activiteiten die opgesomd zijn in het samenwerkingsakkoord, zoals:

- het opleiden van het personeel
- het werken met derden
- het identificeren van de gevaren en het evalueren van de risico's van zware ongevallen
- het verzekeren van de veilige exploitatie in alle omstandigheden (zowel onder meer bij normale werking als bij opstarting, tijdelijke stilstand en onderhoud)
- het ontwerpen van nieuwe installaties en het uitvoeren van wijzigingen aan bestaande installaties
- het opstellen en uitvoeren van periodieke inspectie- en onderhoudsprogramma's
- het melden en onderzoeken van zware ongevallen en schierongevallen
- het periodiek evalueren en herzien van het preventiebeleid.

De wijze waarop deze activiteiten concreet moeten georganiseerd en uitgevoerd worden, wordt niet nader gespecificeerd in de richtlijn.

De exploitanten van de Sevesobedrijven moeten zelf verdere concrete invulling geven aan deze algemene verplichtingen en moeten dus zelf bepalen wat de nodige maatregelen van technische, organisatorische en bedrijfskundige aard zijn. Ook de inspectiediensten van hun kant moeten voor het uitvoeren van hun opdracht meer concrete beoordelingscriteria ontwikkelen. Deze beoordelingscriteria nemen de vorm aan van een reeks inspectie-instrumenten, zoals deze publicatie.

Bij het ontwikkelen van hun beoordelingscriteria richten de inspectiediensten zich in de eerste plaats op de goede praktijken, zoals deze beschreven zijn in tal van publicaties. Deze goede praktijken, vaak opgesteld door industriële organisaties, zijn een bundeling van jarenlange ervaring met procesveiligheid. De inspectie-instrumenten worden in het kader van een open beleid publiek gemaakt en zijn vrij ter inzage voor iedereen. De inspectiediensten staan open voor opmerkingen en suggesties op de inhoud van deze documenten.

De inspectie-instrumenten zijn geen vorm van alternatieve wetgeving. Bedrijven kunnen afwijken van de maatregelen die erin vooropgesteld worden. In dat geval zullen zij moeten aantonen dat zij alternatieve maatregelen hebben genomen die tot hetzelfde hoge beschermingsniveau leiden.

De inspectiediensten zijn van mening dat de door hen ontwikkelde inspectie-instrumenten een belangrijke hulp kunnen zijn voor de Seveso-bedrijven. Door zich conform te stellen met de inspectie-instrumenten kunnen zij al in een belangrijke mate concrete invulling geven aan de algemene verplichtingen van het samenwerkingsakkoord. Men kan de inspectie-instrumenten gebruiken als vertrekbasis voor de uitwerking en de verbetering van de eigen systemen.

De inspectie-instrumenten kunnen de bedrijven ook helpen om aan te tonen dat men de nodige maatregelen heeft genomen. Daar waar men de vooropgestelde maatregelen heeft geïmplementeerd, kan men immers verwijzen in zijn argumentatie naar de betrokken inspectie-instrumenten.

Inhoudstafel

1 Toelichting.....	7
2 Regelgeving.....	9
3 Referenties	21
4 Melding van ongevallen en incidenten	23
5 Het onderzoek van ongevallen en incidenten.....	27

1 Toelichting

Het doel van deze vragenlijst is na te gaan of ongevallen en incidenten binnen een bedrijf worden onderzocht. Daarbij wordt geprobeerd inzicht te krijgen in de volledigheid van de interne rapportage en wordt de kwaliteit van het onderzoek geëvalueerd.

Voor het gemak wordt in de titel "ongevallen en incidenten" gebruikt. Eigenlijk worden hiermee alle mogelijke ongewenste voorvallen en situaties bedoeld die zich in een bedrijf kunnen voordoen. Deze omvatten onder andere:

- voorvallen waarbij iemand gewond geraakt (dit omvat ernstige arbeidsongevallen, andere arbeidsongevallen en verzorgingen (EHBO))
- voorvallen met milieuverontreiniging
- voorvallen waarbij er enkel materiële schade is
- voorvallen waarbij er geen gewonde, milieuverontreiniging of schade is, maar waarbij deze er onder licht gewijzigde omstandigheden wel had kunnen zijn
- voorvallen die, als ze niet tijdig gestopt waren, door bv. het in werking treden van een instrumentele beveiliging, hadden kunnen leiden tot een ongeval
- gevaarlijke situaties die gemakkelijk tot één van bovengenoemde voorvallen kunnen leiden, bijvoorbeeld:
 - fouten in de uitvoering van gevaarlijke werken (bv. het niet naleven van een maatregel op de werkvergunning)
 - een niet afgespannen put

Naar analogie met de titel zullen in deze vragenlijst alle ongewenste voorvallen en situaties samen benoemd worden als "ongevallen en incidenten".

Merk op dat bovenstaande oplijsting ook alle zware ongevallen omvat, ook al worden ze niet specifiek benoemd. In het volgende hoofdstuk over regelgeving wordt de definitie van een zwaar ongeval toegelicht.

In een bedrijf met een goed werkend veiligheidsbeheersysteem doen zich weinig ongevallen voor. Maar zelfs voor een klein Seveso-bedrijf is het onwaarschijnlijk dat er zich nooit ongewenste voorvallen of situaties voordoen. Indien het aantal interne meldingen van ongewenste voorvallen of situaties niet duidelijk groter is dan het aantal ongevallen, dan kan dat een aanwijzing zijn van een gebrekkig werkend meldingssysteem.

De meeste ongewenste voorvallen en situaties duiden op gebreken in het veiligheidsbeheersysteem. Door ze te onderzoeken en de nodige maatregelen te nemen, kan het veiligheidsbeheersysteem bijgestuurd worden. Hierdoor wordt herhaling van ongevallen voorkomen of wordt vermeden dat een onveilige situatie lang genoeg blijft bestaan om aanleiding te geven tot een ongeval.

Bij zware ongevallen volgt uit het onderzoek dikwijls dat er verschillende zaken zijn misgelopen, waardoor alle aanwezige beveiligingen buitenspel zijn gezet en het ongeval ondanks meerdere aanwezige preventiemaatregelen toch kon gebeuren. Het onderzoeken van ongevallen die zich hebben voorgedaan, kan nieuwe ongevallen voorkomen. Uit dit onderzoek volgen immers de te nemen maatregelen om een gelijkaardig ongeval in de toekomst te vermijden. Indien deze maatregelen consequent worden toegepast, zal de kans op herhaling dan ook verminderen. Anderzijds kan het niet uitvoeren van deze maatregelen leiden tot het zich opnieuw voordoen van een gelijkaardig ongeval.

Naast de aard van een ongeval of incident kunnen ongevallen en incidenten ook ingedeeld worden volgens hun frequentie en ernst. Daarbij springen vooral de volgende twee uiterste groepen in het oog:

- ongevallen en incidenten die met een hoge frequentie voorkomen maar met beperkte gevolgen
- ongevallen en incidenten die slechts met een lage frequentie voorkomen maar grote gevolgen hebben.

In de eerste groep vallen typisch ongevallen met beperkte verzorgingen en kleine productlekken. In de tweede groep vallen de zware ongevallen.

Uit de praktijk blijkt dat goede resultaten voor de eerste groep ongevallen en incidenten niet representatief zijn voor de tweede groep. De maatregelen om beide groepen ongevallen te vermijden, liggen namelijk op andere niveaus. Het is immers niet omdat er een goed gebruik is van persoonlijke beschermingsmiddelen, dat het gevaar op het ontploffen van een reactor beperkt wordt. Een bedrijf met goede ongevallenresultaten zal dus nog altijd alert moeten zijn voor voorvallen met het potentieel voor zware ongevallen, zodat er tijdig op gereageerd wordt en zo deze zware ongevallen worden voorkomen.

Het is voor elk bedrijf belangrijk lessen te trekken uit ongevallen en incidenten en bijgevolg is dit inspectie-instrument in alle Seveso-bedrijven toepasbaar.

Een aantal vragen worden gesteld in de verleden tijd en hebben betrekking op alle ongevalsonderzoeken die (in het verleden) werden uitgevoerd. Een voorbeeld: "*Werd het onderzoek voldoende snel na de melding geïnitieerd?*" De bedoeling van een dergelijke vraag is om een verificatie uit te voeren van enkele uitgevoerde ongevalsonderzoeken, die bij wijze van steekproef worden geselecteerd.

2

Regelgeving

2.1 Het samenwerkingsakkoord

2.1.1 Definitie van een zwaar ongeval

In het samenwerkingsakkoord van 21 juni 1999 tussen de Federale Staat, het Vlaams, het Waals en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreffende de beheersing van de gevaren van zware ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen zijn betrokken (verder "het samenwerkingsakkoord" genoemd) wordt een zwaar ongeval in artikel 4 gedefinieerd als volgt:

Art. 4. In dit samenwerkingsakkoord wordt verstaan onder :

...

7° zwaar ongeval : een gebeurtenis, zoals een zware emissie, brand of explosie die het gevolg is van ongecontroleerde ontwikkelingen tijdens de exploitatie van een onder dit samenwerkingsakkoord begrepen inrichting, die hetzij onmiddellijk, hetzij na verloop van tijd een ernstig gevaar oplevert voor de gezondheid van de mens binnen of buiten de inrichting of voor het milieu en waarbij één of meer gevaarlijke stoffen betrokken zijn;

De definitie van een zwaar ongeval veronderstelt niet dat er effectief schade wordt berokkend aan mens of milieu. Het gaat om gebeurtenissen die een ernstig gevaar vertegenwoordigen, die met andere woorden de inherente mogelijkheid hebben om mens of milieu te beschadigen. Het is duidelijk dat zware emissies, branden en explosies gebeurtenissen zijn met een dergelijk potentieel.

Merk op dat in bijlage V van het samenwerkingsakkoord criteria worden gegeven voor de kennisgeving van een zwaar ongeval aan de commissie van de Europese gemeenschap. Deze criteria zijn geen verdere verduidelijking van de definitie van een zwaar ongeval. Het gaat om criteria voor het melden van zware ongevallen door de lidstaten aan de commissie. De bedoeling van deze criteria is niet om de definitie in artikel 4 te beperken. Voor het invullen van zijn verplichtingen moet de exploitant gebruik maken van de ruimere definitie van een zwaar ongeval van artikel 4.

Voor de volledigheid geven we de criteria vermeld in bijlage V hieronder.

Bijlage V

CRITERIA VOOR DE KENNISGEVING VAN EEN ONGEVAL AAN DE COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAP OVEREENKOMSTIG ARTIKEL 23, § 1.

I. Elk ongeval dat onder punt 1 valt of dat ten minste één van de in onderstaande punten 2, 3, 4 en 5 omschreven gevolgen heeft, moet ter kennis van de Commissie van de Europese Gemeenschap worden gebracht.

1. Betrokken stoffen

Elke brand, explosie of emissie van gevaarlijke stoffen waarbij een hoeveelheid is betrokken van ten minste 5 % van de in kolom 3 van bijlage I vermelde drempelwaarde.

2. Schade aan personen of goederen

Een ongeval waarbij rechtstreeks een gevaarlijke stof is betrokken die de oorzaak is van één van de volgende gebeurtenissen :

- sterfgeval;*
- zes gewonden binnen de inrichting, die in het ziekenhuis worden opgenomen en daar ten minste 24 uur blijven;*
- een persoon buiten de inrichting, die in het ziekenhuis wordt opgenomen en daar ten minste 24 uur blijft;*
- een woning buiten de inrichting, beschadigd en onbruikbaar ten gevolge van het ongeval;*
- evacuatie of isolering van personen gedurende meer dan twee uur, met een aantal mensen van ten minste 500;*
- onderbreking van de voorziening van drinkwater, elektriciteit, gas of telefoonverkeer gedurende meer dan twee uur, met een totaal aantal mensen van tenminste 1 000.*

3. Onmiddellijke schade voor het milieu

- permanente of langdurige schade aan landhabitats*
 - 0,5 ha of meer van een milieu of de instandhouding belangrijke en wettelijk beschermde habitat;*
 - 10 ha of meer van een meer uitgebreide habitat, inclusief landbouwgrond;*
- significante of langdurige schade aan zoetwater- of mariene habitats*
 - 10 km of meer van een stroom, een kanaal of een rivier;*
 - 1 ha of meer van een vijver of een meer;*
 - 2 ha of meer van een delta;*
 - 2 ha of meer van een kustzone of van de zee;*
- significante schade aan een watervoerende laag of aan het grondwater*
 - 1 ha of meer.*

4. Materiële schade

- materiële schade in de inrichting : van 2 miljoen ecu of meer;*
- materiële schade buiten de inrichting : vanaf 0,5 miljoen ecu of meer.*

5. Grensoverschrijdende schade

Elk ongeval waarbij rechtstreeks een schadelijke stof betrokken is die de oorzaak is van gevolgen buiten het Belgisch grondgebied.

II. Ongevallen of "bijna-ongevallen" die naar oordeel van de bevoegde dienst technische aspecten vertonen voor de preventie van zware ongevallen en voor de

beperking van de gevolgen daarvan en die niet aan bovengenoemde kwantitatieve criteria voldoen, moeten ter kennis van de Commissie worden gebracht.

2.1.2 Het interne onderzoek van incidenten en ongevallen

Het samenwerkingsakkoord legt in artikel 9 de verplichting op aan de lage drempelbedrijven om een preventiebeleid voor zware ongevallen in te voeren. Een opsomming wordt gegeven van de activiteiten die binnen de onderneming dienen georganiseerd en gedocumenteerd te worden. Eén van die activiteiten is het onderzoek van ongevallen en incidenten.

Art. 9. § 1. De exploitant van een inrichting bedoeld in artikel 3, § 1, derde lid, stelt een document op waarin hij zijn preventiebeleid voor zware ongevallen uiteenzet en hij zorgt voor de correcte uitvoering van dat beleid. Het door de exploitant gevoerde beleid ter preventie van zware ongevallen moet borg staan voor een hoog beschermingsniveau voor mens en milieu door middel van passende maatregelen, middelen, structuren en beheerssystemen.

§ 2. Het in § 1 bedoelde document omvat een beschrijving van het preventiebeleid en van de wijze waarop dit beleid in de praktijk wordt gebracht. Deze beschrijving is afgestemd op de gevaren van zware ongevallen die de inrichting met zich meebrengt en heeft met name betrekking op :

1° de algemene doelstellingen en beginselen die door de exploitant worden gehanteerd voor de beheersing van de risico's van zware ongevallen;

2° de wijze waarop de volgende activiteiten binnen de inrichting zijn georganiseerd:

...

h) het melden en onderzoeken van zware ongevallen en schierongevallen;

...

De verplichtingen voor hogedrempelbedrijven met betrekking tot het preventiebeleid voor zware ongevallen zijn opgenomen in artikel 10 van het samenwerkingsakkoord. De hogedrempelbedrijven dienen eveneens een beleid te voeren ter preventie van zware ongevallen. Dit beleid dient gerealiseerd te worden door een veiligheidsbeheerssysteem. De punten die aan bod moeten komen in dit veiligheidsbeheerssysteem en die specifiek betrekking hebben op ongevallen en incidenten worden hieronder geciteerd.

Art. 10. § 1. De exploitanten van de in artikel 3, § 1, tweede lid bedoelde inrichtingen:

1° voeren een beleid ter preventie van zware ongevallen, dat borg staat voor een hoog beschermingsniveau van de mens en van het milieu;

2° voeren een doeltreffend veiligheidsbeheerssysteem in, dat borg staat voor de uitvoering van dit beleid.

Het preventiebeleid voor zware ongevallen wordt schriftelijk vastgelegd en omvat de algemene doelstellingen en beginselen die door de exploitant worden gehanteerd voor de beheersing van de risico's van zware ongevallen.

Het veiligheidsbeheerssysteem omvat het gedeelte van het volledige beheerssysteem van de inrichting dat betrekking heeft op de organisatorische structuur, de verantwoordelijkheden, de praktijken, de procedures, de processen en de hulpmiddelen die het mogelijk maken om het preventiebeleid voor zware ongevallen vast te leggen en uit te voeren.

§ 2. De volgende punten komen aan bod in het veiligheidsbeheerssysteem :

...

6° het toezicht : het beheer van de procedures voor het verzekeren van een permanent toezicht op de naleving van de doelstellingen die door de exploitant werden vastgelegd in zijn preventiebeleid en in zijn veiligheidsbeheerssysteem en voor het uitvoeren van de nodige correctieve acties indien tekortkomingen worden vastgesteld;

...

De procedures, bedoeld in het eerste lid, 6°, omvatten eveneens :

- 1° het opstellen en uitvoeren van periodieke inspectie- en onderhoudsprogramma's;*
- 2° het melden van zware ongevallen;*
- 3° het melden van schierongevallen, inzonderheid deze waarbij de beschermingsmaatregelen hebben gefaald;*
- 4° het onderzoek van deze ongevallen of schierongevallen en het opvolgen van de lessen die daaruit kunnen worden getrokken.*

2.1.3 Melding aan de overheid van zware ongevallen

Artikelen 21 en 22 van het samenwerkingsakkoord bepalen dat exploitanten van een Seveso-inrichting verplicht zijn zware ongevallen te melden aan de overheid.

Art. 21. Wanneer zich een zwaar ongeval voordoet moet de exploitant onmiddellijk het eenvormig oproepstelsel (de dienst 100) en het Coördinatie- en Crisiscentrum van de regering verwittigen.

Het eenvormig oproepstelsel verwittigt op zijn beurt de hulp- en interventiediensten die zijn ingeschakeld in het noodplan.

Het Coördinatie- en Crisiscentrum van de regering verwittigt de minister, bevoegd voor de civiele bescherming, naargelang het geval de federale minister bevoegd voor de Arbeid, of de federale minister bevoegd voor de Economie, de gewestelijke minister bevoegd voor het leefmilieu, de coördinerende dienst en de bevoegde inspectiediensten.

Ingeval een zwaar ongeval of de onmiddellijke dreiging daarvan grensoverschrijdende gevolgen heeft of zou kunnen hebben, brengt het Coördinatie- en Crisiscentrum van de regering onverwijld de bevoegde overheid van de betrokken staat op de hoogte.

Art. 22. § 1. De exploitant moet na een zwaar ongeval zo spoedig mogelijk het Coördinatie- en Crisiscentrum van de regering en de bevoegde inspectiediensten de volgende inlichtingen verstrekken, zodra hij daarover beschikt :

- 1° de omstandigheden van het ongeval;*
- 2° de daarbij betrokken gevaarlijke stoffen;*
- 3° de beschikbare gegevens aan de hand waarvan de gevolgen van het ongeval voor mens en milieu kunnen worden geëvalueerd;*
- 4° de getroffen noodmaatregelen.*

De exploitant stelt hen in kennis van de voorgenomen maatregelen om :

- 1° de gevolgen op middellange en lange termijn van het ongeval te beperken;*
- 2° herhaling van het ongeval te voorkomen.*

Hij werkt de verstrekte informatie bij, als uit nader onderzoek nieuwe gegevens naar voren komen die die informatie of de daaruit getrokken conclusies wijzigen.

...

2.2 De welzijnswet en de Codex over het welzijn op het werk

De regelgeving met betrekking tot het onderzoeken en melden van arbeidsongevallen is opgenomen in de welzijnswet en in verschillende koninklijke besluiten die opgenomen zijn in de Codex. De kerngedachte achter deze regelgeving is dat elk ongeval met meer dan een banaal gevolg en een technologische oorsprong in principe te voorkomen is. Gebeurt een ongeval toch, dan moet het onderzocht worden en moeten op basis van dat onderzoek maatregelen genomen worden om gelijkaardige ongevallen in de toekomst te voorkomen.

In deze vragenlijst wordt de term "zeer ernstige arbeidsongevallen" gebruikt, alhoewel deze niet in de regelgeving voorkomt. Hiermee worden de ernstige arbeidsongevallen bedoeld die vallen onder artikel 94nonies van de welzijnswet. Het gaat om arbeidsongevallen met dodelijke afloop of met een blijvende letsel tot gevolg.

Hieronder volgt een overzicht van de meest relevante onderdelen van de regelgeving.

De **wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk** (B.S. 18.9.1996) bepaalt:

Art. 94ter.- § 1. Na elk ernstig arbeidsongeval draagt de werkgever van het slachtoffer er zorg voor dat het ongeval onmiddellijk door zijn bevoegde preventiedienst onderzocht wordt en bezorgt hij binnen de tien dagen volgend op het ongeval een omstandig verslag aan de in vorig artikel bedoelde ambtenaren.

...

Art. 94nonies.- Elk ernstig arbeidsongeval dat aan de door de Koning vastgestelde criteria voldoet, moet onmiddellijk bij de in artikel 94bis, 2°, bedoelde ambtenaren worden aangegeven door de werkgever van het slachtoffer.

...

Het **koninklijk besluit van 27 maart 1998 betreffende het beleid inzake het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk** (B.S. 31.3.1998) (titel I, hoofdstuk III van de Codex) bepaalt:

Art. 26.- § 1. *Onverminderd het toepassingsgebied gedefinieerd in artikel 1, waarin zijn begrepen de werkgevers bedoeld in artikel 94ter, § 1, van de wet, zijn de bepalingen van deze onderafdeling eveneens van toepassing op de personen bedoeld in artikel 94ter, § 2, van de wet.*

§ 2. *De persoon of de personen op wie de verplichtingen, bedoeld in artikel 94ter, §§ 1 en 2 van de wet, rusten, brengen met toepassing van die wetsbepalingen, de dienst voor preventie en bescherming op het werk van wie zij zich de medewerking hebben verzekerd voor het onderzoek van arbeidsongevallen op de arbeidsplaats met vier of meer dagen arbeidsongeschiktheid, op de hoogte van het ernstig arbeidsongeval en dragen er zorg voor dat deze dienst het ongeval onmiddellijk onderzoekt, de oorzaken ervan vaststelt, preventiemaatregelen voorstelt om herhaling ervan te voorkomen en hen hierover een verslag bezorgt.*

Dit verslag bevat ten minste de volgende elementen:

- 1° de identificatie van de slachtoffers en hun werkgevers;*
- 2° de gedetailleerde beschrijving van de plaats van het ongeval;*
- 3° de gedetailleerde omschrijving van de omstandigheden van het ongeval, inclusief beeldmateriaal;*
- 4° de vastgestelde primaire, secundaire, tertiaire en eventuele verdere oorzaken.*
In deze wordt verstaan onder:
 - a) primaire oorzaken: de materiële feiten die het ongeval mogelijk hebben gemaakt, inzonderheid een ontbrekend of niet correct gebruikt collectief of persoonlijk beschermingsmiddel, een ontbrekende of kortgesloten beveiliging van een machine;*
 - b) secundaire oorzaken: oorzaken van organisatorische aard, waardoor de primaire oorzaken zijn ontstaan, inzonderheid een niet uitgevoerde risico-evaluatie, een ontbrekende instructie, een gebrekkig toezicht op de naleving van instructies, een niet correct functionerende interne dienst voor preventie of bescherming op het werk;*
 - c) tertiaire oorzaken: materiële of organisatorische oorzaken die zich bij derden situeren, inzonderheid een ontwerp- of fabricagefout aan een*

- van buitenaf betrokken machine, een niet correct advies geformuleerd door een externe dienst voor preventie en bescherming op het werk of door een externe dienst voor technische controles op de arbeidsplaats;*
- 5° *aanbevelingen om herhaling van het ongeval te vermijden;*
 - 6° *de identificatie van de in het eerste lid bedoelde personen en van de diensten voor preventie en bescherming op het werk die in de totstandkoming van het verslag hebben bijgedragen;*
 - 7° *de identificatie van de personen die het verslag hebben opgesteld;*
 - 8° *de identificatie van de personen aan wie een afschrift van het verslag is toegezonden.*

De in het eerste lid bedoelde persoon of personen, aan wie het overeenkomstig het verslag toekomt om aan de geformuleerde aanbevelingen gevolg te geven, vullen dit verslag aan met de volgende elementen:

- 1° *de inhoud van hun respectievelijke beslissing in verband met de maatregelen die elkeen zal treffen om herhaling van het ongeval te vermijden, geselecteerd op grond van de aanbevelingen geformuleerd door de dienst of de diensten voor preventie en bescherming op het werk en desgevallend, van het advies van de respectievelijke Comités, of, na overleg met de respectievelijke diensten en desgevallend, Comités, de alternatieve maatregelen die ten minste hetzelfde resultaat garanderen;*
- 2° *een actieplan, bevattende de termijnen binnen welke de maatregelen toegepast zullen zijn en de verantwoording van deze termijnen;*
- 3° *het advies van de respectievelijke Comités over de oorzaken die aan de basis liggen van het ernstig arbeidsongeval en over de maatregelen die zijn voorgesteld om herhaling ervan te vermijden.*

Het geheel van de elementen opgesomd in het tweede en het derde lid vormen het omstandig verslag bedoeld in artikel 94ter, §§ 1 en 2, van de wet.

Het omstandig verslag wordt aan de met het toezicht op het welzijn op het werk belaste ambtenaar bezorgd op papier of via een technologisch geschikt middel en wordt door de in het eerste lid bedoelde persoon of personen eigenhandig ondertekend.

§ 3. *Indien omwille van materiële feiten het niet mogelijk is om overeenkomstig artikel 94ter, §§ 1 en 2, van de wet een omstandig verslag binnen tien dagen aan de met het toezicht op het welzijn op het werk belaste ambtenaar te bezorgen, kan deze laatste een binnen dezelfde termijn en op dezelfde wijze bezorgd voorlopig verslag aanvaarden dat ten minste de volgende elementen bevat:*

- 1° *de elementen opgesomd in § 2, tweede lid, 1° en 2°;*
- 2° *een eerste omschrijving van de omstandigheden van het ongeval;*
- 3° *de vastgestelde primaire oorzaken;*
- 4° *een gedetailleerd overzicht van de nog uit te voeren onderzoeken met vermelding van de materiële feiten waardoor geen omstandig verslag kan worden bezorgd;*
- 5° *de bevindingen van de afvaardiging van het Comité die zich na het ernstig arbeidsongeval onmiddellijk ter plaatse heeft begeven;*
- 6° *de adviezen van de respectievelijke Comités die reeds zouden zijn vastgelegd in goedgekeurde notulen op het ogenblik van het bezorgen van het voorlopig verslag aan de ambtenaar.*

In dit geval stelt de in het eerste lid bedoelde ambtenaar de termijn vast binnen welke hem de complementaire elementen moeten worden bezorgd.

§ 4. *Als een ernstig arbeidsongeval in de zin van artikel 94bis, 1° van de wet wordt beschouwd:*

1° een arbeidsongeval dat aanleiding heeft gegeven tot de dood;

2° een arbeidsongeval waarvan het gebeuren in direct verband staat met een gebeurtenis die afwijkt van de normale uitvoering van het werk en die voorkomt op de lijst opgenomen als bijlage I van dit besluit, of met het voorwerp dat bij het ongeval betrokken is en dat voorkomt op de lijst opgenomen als bijlage II van dit besluit, en dat aanleiding heeft gegeven tot:

a) hetzij een blijvend letsel;

b) hetzij een tijdelijk letsel dat voorkomt op de lijst opgenomen als bijlage III van dit besluit.

Art. 27.– *De ernstige arbeidsongevallen die overeenkomstig artikel 94nonies van de wet door de werkgever van het slachtoffer onmiddellijk bij de met het toezicht op het welzijn op het werk belaste ambtenaren moeten worden aangegeven, zijn deze bedoeld in artikel 26, § 4, 1° en 2°, a).*

De kennisgeving gebeurt aan de hand van een technologisch geschikt middel met vermelding van de naam en het adres van de werkgever van het slachtoffer, de naam van het slachtoffer, de datum en de plaats van het ongeval en zijn vermoedelijke gevolgen en met een korte beschrijving van de omstandigheden.

Art. 28.– *De werkgever zorgt ervoor dat de dienst voor preventie en bescherming op het werk die met deze opdracht is belast voor elk ongeval dat ten minste vier dagen arbeidsongeschiktheid heeft veroorzaakt, een arbeidsongevallensteekkaart opstelt.*

Het formulier voor de aangifte van een arbeidsongeval met toepassing van de arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 of met toepassing van de wet van 3 juli 1967 betreffende de preventie van of de schadevergoeding voor arbeidsongevallen, voor ongevallen op de weg naar en van het werk en voor beroepsziekten in de overheidssector, mag de arbeidsongevallensteekkaart vervangen, op voorwaarde dat de gegevens nodig om de steekkaart op te stellen, op het aangifteformulier worden ingevuld.

Bij de toepassing van vorig lid, beperkt de in het eerste lid bedoelde dienst zich tot het invullen van de gegevens waarvoor hij bevoegd is.

In de gevallen waarin de interne dienst voor preventie en bescherming op het werk die de arbeidsongevallensteekkaart heeft opgesteld of het formulier voor de aangifte van het arbeidsongeval heeft ingevuld, niet met het medisch toezicht op zijn werknemers belast is, stuurt de werkgever een kopie of een afdruk van de steekkaart of de aangifte naar de afdeling belast met het medisch toezicht van de externe dienst voor preventie en bescherming op het werk waarbij hij aangesloten is.

De werkgever bewaart de arbeidsongevallensteekkaarten of kopieën of afdrukken van de formulieren waarmee de arbeidsongevallen zijn aangegeven, ten minste tien jaar.

Wanneer de onderneming of instelling uit verscheidene exploitatiezetels bestaat, worden de in vorig lid bedoelde steekkaarten, kopieën of afdrukken bijgehouden in de exploitatiezetel waarop ze betrekking hebben.

Deze steekkaarten, kopieën of afdrukken worden ter beschikking gehouden van de met het toezicht op het welzijn op het werk belaste ambtenaren.

BIJLAGE I: Lijst van de afwijkende gebeurtenissen bedoeld in artikel 26, §4, 2°

- *afwijkende gebeurtenis als gevolg van een elektrische storing, explosie, brand (codes 10 tot 19);*
- *afwijkende gebeurtenis door overlopen, kantelen, lekken, leeglopen, verdampen, vrijkomen (codes 20 tot 29);*
- *breken, barsten, glijden, vallen, instorten van het betrokken voorwerp (codes 30 tot 39);*
- *verlies van controle over een machine, vervoer- of transportmiddel, handgereedschap, voorwerp (codes 40 tot 44);*
- *vallen van personen van hoogte (code 51);*
- *gegrepen of meegesleept worden door een voorwerp of de vaart daarvan (code 63).*

BIJLAGE II: Lijst van de betrokken voorwerpen bedoeld in artikel 26, §4, 2°

- *steigers of bovengrondse constructies (codes 02.00 tot 02.99);*
- *graafwerken, sleuven, putten, onderaardse gangen, tunnels of ondergrondse wateromgeving bedoeld door de codes 03.01, 03.02 en 03.03);*
- *installaties (codes 04.00 tot 04.99);*
- *machines of toestellen (codes 05.00 tot 05.99, 07.00 tot 07.99 en 09.00 tot 10.99);*
- *systemen voor gesloten of open transport en opslag (codes 11.00 tot 11.99, 14.10 en 14.11);*
- *voertuigen voor transport over land (codes 12.00 tot 12.99);*
- *chemische stoffen, explosieven, radioactieve stoffen, biologische stoffen (codes 15.00 tot 15.99, 19.02 en 19.03);*
- *veiligheidssystemen en veiligheidsuitrusting (codes 16.00 tot 16.99);*
- *wapens (code 17.05);*
- *dieren, micro-organismen, virussen (codes 18.03, 18.04 en 18.05).*

BIJLAGE III: Lijst van letsels bedoeld in artikel 26, § 4, 2°, b)

- *vleswonden met verlies van weefsel die aanleiding geven tot een meerdaagse arbeidsongeschiktheid (code 013*);*
- *botbreuken (codes 020 tot 029);*
- *traumatische amputaties (verlies van ledematen – code 040);*
- *afzettingen (code 041*);*
- *schuddingen en inwendige letsels die in afwezigheid van behandeling levensbedreigend kunnen zijn (code 053*);*
- *schadelijke effecten van elektriciteit die aanleiding geven tot meerdaagse arbeidsongeschiktheid (code 054*);*
- *brandwonden die aanleiding geven tot meerdaagse arbeidsongeschiktheid of chemische of inwendige verbrandingen of bevrozingen (codes 060 tot 069);*
- *acute vergiftigingen (codes 071 en 079);*
- *verstikkingen en verdrinkingen (codes 081 tot 089);*
- *effecten van straling (niet thermische) die aanleiding geven tot meerdaagse arbeidsongeschiktheid (code 102).*

Het koninklijk besluit van 15 december 2010 betreffende de eerste hulp die verstrekt wordt aan werknemers die slachtoffer worden van een ongeval of die onwel worden (B.S. 28.12.2010; erratum: B.S. 8.2.2011)

Art. 7 § 3. *De werkgever houdt een register bij waarin de werknemer die een interventie doet in het kader van de eerste hulp, zijn naam en deze van het slachtoffer vermeldt, evenals de aard en de datum van de interventie.*

2.3 Vlaamse milieuwetgeving

2.3.1 Decreet bedrijfsinterne milieuzorg

Op 4 juli 1995 verscheen in het Belgisch Staatsblad het decreet van 19 april 1995 als aanvulling van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid, met een titel III "Bedrijfsinterne Milieuzorg". Het verplicht bedrijven onder andere om milieuongevallen te melden en voor de gevolgen ervan te waarschuwen.

Art 3.7.1.

§ 1 *De exploitant van een inrichting neemt de nodige maatregelen om in geval van accidentele emissies die verontreiniging kunnen veroorzaken :*

- *de bevoegde toezichthouder daarvan onverwijld in kennis te stellen;*
- *derden die ten gevolge van de emissie schade kunnen lijden onverwijld te waarschuwen met opgave van de maatregelen die zij kunnen treffen om het gevaar af te wenden dan wel te beperken; deze bepaling is evenwel niet van toepassing wanneer de voorschriften, vastgesteld door de federale overheid in het kader van de civiele bescherming, van toepassing zijn;*
- *de gevolgen voor mens en milieu zoveel mogelijk te beperken.*

§ 2 *Als de emissie gevaar kan opleveren voor beschadiging van een afvalwaterzuiveringsinstallatie, waarschuwt de exploitant bovendien onmiddellijk de beheerder van de betrokken installatie.*

§ 3 *Wanneer de zuiveringstechnische voorzieningen van een inrichting wegens storing of enige andere oorzaak uitvallen, of wanneer om enige andere reden de emissie of immissienormen worden overschreden, stelt de exploitant de bevoegde toezichthouder daarvan onverwijld in kennis.*

2.3.2 Milieuschadedecreet

Op 12 februari 2008 verscheen in het Belgisch Staatsblad het decreet van 21 december 2007 tot aanvulling van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid, met een titel XV "Milieuschade". Dit Milieuschadedecreet vormt de omzetting voor het Vlaamse Gewest van de Europese Richtlijn 2004/35/EG van 21 april 2004 betreffende milieuaansprakelijkheid met betrekking tot het voorkomen en herstellen van milieuschade en is in werking sinds 30 april 2007.

Het milieuschadedecreet legt de exploitant onder andere een aantal meldings- en informatieplichten op.

Art. 15.2.2. *Exploitanten zijn verplicht de bevoegde instantie zo spoedig mogelijk over alle relevante aspecten van de situatie te informeren, wanneer een onmiddellijke dreiging van milieuschade ondanks de door de betrokken exploitant genomen preventieve maatregelen niet verdwijnt.*

Art. 15.3.1. Wanneer milieuschade zich heeft voorgedaan :

1° stelt de exploitant onverwijld de bevoegde instantie in kennis van alle relevante aspecten van de situatie;

...

Art 15.3.2. Op elk moment kan de exploitant door de bevoegde instantie :

1° verplicht worden aanvullende informatie te verstrekken over enige schade die zich heeft voorgedaan;

...

2.3.3 Vlarem II

Vlarem II omvat, in uitvoering van het milieuvergunningendecreet en het decreet bedrijfsinterne milieuzorg, meldings- en informatieplichten in geval van mogelijke schade of verontreiniging.

Art. 4.1.3.4. §1. De exploitant doet onmiddellijk melding van het voorval en van de (overwogen) maatregelen bij de burgemeester en bij de afdeling, bevoegd voor milieuhandhaving bij:

- ernstige hinder of schade, of
- dreigend gevaar hiertoe voor de omgeving, of
- een vloeistoflek dat aanleiding heeft gegeven tot bodemverontreiniging of tot verspreiding in de riolering, de oppervlaktewateren, de grondwaters of naburige eigendommen.

§2. Indien nodig voor de bepaling van de te treffen saneringsmaatregelen, moet de exploitant op zijn kosten de vereiste metingen laten uitvoeren door een daartoe erkende milieudeskundige.

Art. 4.1.5.3. §1. De exploitant van een inrichting neemt de nodige maatregelen om in geval van accidentele emissies die verontreiniging kunnen veroorzaken:

1° de toezichthoudende ambtenaar daarvan onverwijld in kennis te stellen;

2° derden die ten gevolge van de emissie schade kunnen lijden onverwijld te waarschuwen met opgave van de maatregelen die zij kunnen treffen om het gevaar af te wenden dan wel te beperken; deze bepaling is evenwel niet van toepassing wanneer de voorschriften vastgesteld door de federale overheid in het kader van de civiele bescherming van toepassing zijn;

3° de gevolgen voor mens en milieu zoveel mogelijk te beperken.

§2. Als de emissie gevaar kan opleveren voor beschadiging van een afvalwaterzuiveringsinstallatie, waarschuwt de exploitant bovendien onmiddellijk de beheerder van de betrokken installatie.

§3. Wanneer de zuiveringstechnische voorzieningen van een inrichting wegens storing of enige andere oorzaak uitvallen, of wanneer om enige andere reden de emissie- of immissienormen worden overschreden, stelt de exploitant de toezichthoudende ambtenaar daarvan onverwijld in kennis.

2.4 Milieuwetgeving van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

2.4.1 Ordonnantie van 05/06/1997 betreffende de milieuvergunningen

Art. 63. *Verplichtingen van de vergunninghouders*

1. - *Onverminderd de verplichtingen die hem door andere bepalingen zijn opgelegd, moet elke houder van een milieuvergunning :*

...

3° *alle nodige maatregelen treffen om de gevaren, hinder of ongemakken ten gevolge van de inrichting te voorkomen, te verminderen of te verhelpen;*

4° *onmiddellijk het Instituut [= Leefmilieu Brussel – het Brussels Instituut voor Milieubeheer] en de gemeente op de hoogte brengen van elk ongeval of incident dat het leefmilieu of de gezondheid en de veiligheid van de personen zou kunnen schaden;*

...

2.5 Milieuwetgeving van het Waalse Gewest

2.5.1 Decreet betreffende de milieuvergunning van 11 maart 1999

Art. 2. *Dit decreet heeft ten doel in het kader van een geïntegreerd beleid inzake de vervuilingspreventie en –beperking mens en milieu te beschermen tegen gevaren, hinder of ongemakken die een inrichting rechtstreeks of onrechtstreeks zou kunnen veroorzaken tijdens of na de exploitatie ervan. Het betreft zowel de bevolking buiten de omheining van de inrichting als personen die binnen de inrichting niet dezelfde bescherming als de werknemers genieten.*

Dit decreet moet ook doelstellingen helpen nastreven zoals het klimatologische evenwicht, het behoud van de kwaliteit van het water, de lucht, de bodem, de ondergrond, de biodiversiteit en het milieu i.v.m. hinder, en het rationele beheer van water, grond, ondergrond, energie en afval.

Art. 58.

...

§ 2. *Ongeacht de verleende vergunning of de aangifte en onverminderd de bij andere bepalingen opgelegde verplichtingen, moet de exploitant van een inrichting:*

1° *de nodige voorzorgen nemen om de aan de inrichting inherente risico's, hinder of ongemakken te voorkomen of te verhelpen;*

2° *de bevoegde overheid onmiddellijk in kennis stellen van elk ongeval of incident dat de in artikel 2 bedoelde belangen zou kunnen schaden;*

...

Art. 59. *De exploitant bewaart op de plaats van de inrichting of op elke andere met de bevoegde overheid overeengekomen plaats het geheel van de geldende vergunningen of aangiften, alsmede elke beslissing van de bevoegde overheid waarbij de in artikel 14, § 5, bedoelde aanvullende exploitatienormen worden opgelegd en, in voorkomend geval, de lijst van de incidenten en ongevallen bedoeld in artikel 58, § 2, 2°.*

3

Referenties

Guidelines for Investigating Chemical Process Incidents, Second Edition, Center for Chemical Process Safety, 2003

Guidance on investigating and analysing human and organisational factors aspects of incidents and accidents, Energy Institute, London, May 2008

4

Melding van ongevallen en incidenten

Interne melding

1. Is er een instructie die bepaalt hoe ongevallen en incidenten moeten gemeld worden?
2. Indien de meldingswijze verschilt voor verschillende categorieën van ongevallen en incidenten, worden dan de verschillende categorieën in een instructie gedefinieerd?
3. Is er een meldingsformulier voor ongevallen en incidenten binnen de onderneming?
4. Kan iedereen binnen de onderneming een melding doen?

Eén formulier voor alle soorten meldingen geniet de voorkeur, omdat dit gemakkelijker is voor de melder. Wel kan op dit formulier de mogelijkheid voorzien worden om een onderscheid te maken tussen verschillende categorieën van meldingen.

Een goed meldingsformulier stroomlijnt de meldingen. Het voorzien van specifieke rubrieken heeft meer volledige meldingen tot gevolg. Op die manier kan ook aan de melder gevraagd worden om al een eerste analyse uit te voeren van mogelijke oorzaken en maatregelen om herhaling te voorkomen.

Een meldingsformulier kan uiteraard ook een elektronisch formulier zijn, al dan niet verbonden aan een registratiesysteem. Bij elektronische meldingen moet er wel voor gezorgd worden dat alle werknemers een vlotte toegang hebben tot dit systeem.

In hoofdstuk 1 wordt een overzicht gegeven van verschillende ongewenste voorvallen en situaties die allemaal in één van de door het bedrijf gebruikte categorieën van meldingen moeten opgenomen zijn.

In contracten met derden wordt opgenomen dat zij verplicht zijn om ongevallen en incidenten te melden. Uiteraard moeten dan ook de nodige voorzieningen getroffen worden zodat zij beschikken over meldingsformulieren of toegang hebben tot het meldingssysteem.

Ook al kunnen onveilige situaties dikwijls onmiddellijk opgelost worden en kunnen verbeteringsvoorstellen dikwijls binnen de afdeling afgehandeld worden, toch geeft het een meerwaarde om deze te melden. Een melding is de enige manier om een onderzoek te initiëren waarbij onderliggende oorzaken kunnen geïdentificeerd en gecorrigeerd worden en het laat ook toe om verbeteringen elders in het bedrijf door te voeren.

Toepassing van het meldingssysteem voor ongevallen en incidenten

5. Beschikt de onderneming over een overzicht van alle ongevallen en incidenten die op haar terreinen gebeurd zijn en die werden gemeld?
6. Bevat dit overzicht zowel ongevallen en incidenten met eigen personeel als met derden?
7. Werd geanalyseerd welke de oorzaken zijn van eventuele verschillen in het aantal meldingen in de loop van de tijd?
8. Werd onderzocht of alle groepen van werknemers evenwaardig betrokken zijn bij het melden van ongevallen en incidenten?
9. Wordt de melder van een probleem op de hoogte gebracht van wat er met zijn melding is gebeurd?

Eén allesomvattend overzicht van ongevallen en incidenten, met onderverdelingen voor de verschillende categorieën van ongevallen en incidenten geniet de voorkeur. Er kan echter ook met verschillende overzichten gewerkt worden, zolang elke categorie maar ergens geregistreerd wordt.

Naast het onderzoek van elk ongewenst voorval op zich is het ook nuttig om te onderzoeken of bepaalde voorvallen meermaals voorkomen. Dit laatste kan enkel op basis van een duidelijk overzicht van alle ongewenste voorvallen.

Het aantal ongevallen op zich kan schommelen, aangezien ze eerder zeldzaam zijn. Voor incidenten en schierongevallen blijkt dat het aantal meldingen sterk kan afhangen van campagnes om de meldingen aan te moedigen.

Voor een vlotte melding van ongevallen en incidenten is een rechtvaardige cultuur ("just culture") in het bedrijf nodig, waarbij mensen die duidelijk in de fout gaan daarop worden aangesproken, maar waarbij eerst rekening wordt gehouden met de systeemfouten die aan de basis lagen van het ongeval of incident. Is een dergelijke cultuur niet aanwezig in het bedrijf, dan kan het nuttig zijn om de mogelijkheid te voorzien om meldingen anoniem te doen. Ook andere aspecten, zoals de terugkoppeling aan de melder en communicatie over het onderzoek, zijn van belang voor de meldingscultuur. De meest elementaire manier om mensen te motiveren om meldingen te doen, is hen op de hoogte houden van wat er met hun melding gebeurt.

Voor de volgende categorieën van werknemers kan het zinvol zijn om na te gaan of ze voldoende betrokken blijven bij het melden van ongevallen en incidenten:

- operatoren
- onderhoudsmensen
- leidinggevenden
- contractoren.

Het kan ook zinvol zijn om deze analyse te doen per ploeg of team.

Er is geen reden om aan te nemen dat een bepaalde groep werknemers nooit met problemen zou geconfronteerd worden. Als het aantal meldingen van een bepaalde groep werknemers duidelijk lager ligt dan hun blootstelling aan gevaarlijke situaties, dan is er waarschijnlijk een probleem van onderrapportage door deze groep.

Onderrapportage kan het gevolg zijn van een gebrek aan motivatie, maar ook van een slechte toegang tot het meldingssysteem.

In verschillende bedrijven wordt het melden van ongevallen en incidenten aangemoedigd of zelfs beloond.

Melding aan de overheid

10. Is vastgelegd wie bepaalt of een ongeval of incident als een zwaar ongeval aan de overheid gemeld moet worden?
11. Is vastgelegd wie bepaalt of een ongeval als een (zeer) ernstig arbeidsongeval aan de overheid gemeld moet worden?
12. Is vastgelegd wie bepaalt of een voorval moet gemeld worden volgens de regionale milieuregelgeving?
13. Werden zware ongevallen gemeld aan het CGCCR (Coördinatie- en Crisiscentrum van de Regering) en de Seveso-inspectiediensten?
14. Werden alle zeer ernstige arbeidsongevallen onmiddellijk gemeld aan de dienst belast met het toezicht op het welzijn op het werk?
15. Werd voor alle ernstige arbeidsongevallen een omstandig verslag naar de dienst belast met het toezicht op het welzijn op het werk gestuurd?
16. Werden alle voorvallen die aanleiding hebben gegeven tot (ernstige) hinder of schade of dreigend gevaar daartoe gemeld volgens de regionale milieuregelgeving?

De definities voor zware ongevallen en (zeer) ernstige arbeidsongevallen zijn opgenomen in hoofdstuk 2.

Bij een zwaar ongeval moet de exploitant onmiddellijk de dienst 100 en het CGCCR verwittigen. Daarna moet hij zo spoedig mogelijk bijkomende informatie doorgeven aan het CGCCR en de bevoegde inspectiediensten. Aangezien bijkomende informatie dikwijls maar in stukjes beschikbaar komt en alle details pas na een volledig onderzoek gekend zijn, is het waarschijnlijk dat de doorgegeven informatie een aantal keer moet geactualiseerd worden.

Voor ernstige arbeidsongevallen moet binnen de 10 dagen na het ongeval een omstandig verslag worden bezorgd aan de met het toezicht op het welzijn op het werk belaste ambtenaar.

Voor ernstige ongevallen met derden moet de derde firma het omstandig verslag bezorgen. Aangezien het ongevallenonderzoek door de derde én de inhurende firma's samen moet gebeuren, wordt van het Seveso-bedrijf verwacht dat het de derde firma er op wijst dat het omstandig verslag aan de Afdeling van het toezicht op de chemische risico's moet worden overgemaakt voor ongevallen die zich voordoen in een Seveso-bedrijf.

5

Onderzoek van ongevallen en incidenten

Onderzoeksrapport

17. Is er voor alle incidenten en ongevallen een onderzoeksrapport beschikbaar?
18. Vermelden de rapporten de personen die betrokken waren bij het onderzoek?
19. Vermelden de onderzoeksrapporten de datum van het onderzoek?
20. Werd het onderzoek voldoende snel na de melding geïnitieerd?
21. Werd het onderzoek binnen een redelijke termijn afgewerkt?

Voor elk doorgedreven onderzoek wordt verondersteld dat er een rapport wordt opgesteld. Zonder rapportage is het immers moeilijk om de bevindingen van het onderzoek in de organisatie te verspreiden. Ook kunnen de resultaten van het onderzoek zonder rapport nadien niet meer geconsulteerd worden, zodat het risico bestaat dat men opnieuw dezelfde fouten maakt. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn bij het ontwerp van een nieuwe installatie.

Onderzoeksmethode

22. Is er een instructie die het onderzoek van ongevallen en incidenten beschrijft?
23. Bepaalt de instructie de diepgang van het onderzoek?
24. Blijkt uit de rapporten dat het onderzoek uitgevoerd werd conform de instructie?

Een goed principe voor de keuze van een onderzoeksmethode is dat hoe groter de (potentiële) gevolgen van het voorval zijn, hoe diepgaander de onderzoeksmethode moet zijn.

Voor de meeste onderzoeksmethodes is een minimale kennis van de methode nodig om ze goed toe te kunnen passen. Het is daarom belangrijk om de binnen het bedrijf te gebruiken methodes vast te leggen en aan alle mogelijke gebruikers een opleiding te geven.

Voor een ernstig arbeidsongeval moet conform de wetgeving (zie hoofdstuk 2.2) altijd een omstandig verslag worden opgesteld.

Het onderzoeksteam

25. Waren de onderzoekers voldoende onafhankelijk van het ongeval?
26. Waren leden van de hiërarchische lijn betrokken bij het onderzoek?
27. Werden de rechtstreekse betrokkenen (slachtoffer, personen die op die plaats werken, ...) betrokken bij het onderzoek?
28. Was de preventieadviseur betrokken bij het onderzoek?
29. Was de milieucoördinator betrokken bij het onderzoek?

Indien een ongeval enkel door een rechtstreekse verantwoordelijke wordt onderzocht, dan is deze minder gemotiveerd om onderliggende oorzaken aan te duiden. Hij is immers meestal zelf verantwoordelijk voor de meeste van deze oorzaken.

Daarnaast moet er over gewaakt worden dat de nodige competenties betrokken zijn bij het onderzoek om de volledigheid van het onderzoek te garanderen. Dit omvat zowel technische competenties als competenties op het vlak van human factors, maar ook de ervaringsdeskundigheid van de werknemers die dagdagelijks in een installatie werken.

Weergave van de feiten

30. Geven de onderzoeksrapporten een volledige en begrijpelijke weergave van de feiten?
31. Werden in het kader van de onderzoeken de nodige getuigenissen opgenomen?
32. Werden de verslagen ondersteund met fotomateriaal?
33. Werden de verslagen ondersteund met gegevens van de procescomputer (grafieken van procesparameters, trending, ...)?

In de weergave van de feiten is het belangrijk om het volledige verloop van het ongeval te beschrijven, zodat al deze aspecten onderzocht kunnen worden en zo nodig gepaste acties kunnen genomen worden:

- de onveilige situatie die het ongeval of incident mogelijk maakte (soms kan deze al lange tijd voor het tijdstip van het ongeval aanwezig zijn)
- de activiteit die aanleiding gaf tot het ongeval of incident
- het ongeval of incident zelf
- de interventie
- het herstel van de normale situatie
- het herstel van de schade.

Voor elk van deze stappen is een goede tijdsindicatie belangrijk.

Om het belang van het onderzoek van een ongeval of incident te duiden, is het zinvol om aan te duiden hoe ernstig het ongeval of incident had kunnen zijn onder licht gewijzigde omstandigheden.

Diepgang van het onderzoek

34. Werden de rechtstreekse oorzaken geïdentificeerd?
35. Werden de onderliggende organisatorische oorzaken geïdentificeerd?
36. Werd de doeltreffendheid van de interventie onderzocht?
37. Werd nagegaan of de rechtstreekse oorzaken nog elders in de onderneming aanwezig zijn?
38. Schrijft de instructie voor het onderzoeken van ongevallen en incidenten een onderzoekstechniek voor die uitdrukkelijk vraagt om de rechtstreekse en onderliggende organisatorische oorzaken op te sporen en de doeltreffendheid van de interventie te onderzoeken?

In het koninklijk besluit van 27 maart 1998 betreffende het beleid inzake het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk worden de rechtstreekse en onderliggende organisatorische oorzaken van een ongeval benoemd als respectievelijk "primaire" en "secundaire oorzaken".

Achter de meeste rechtstreekse oorzaken zitten onderliggende oorzaken op systeemniveau. Telkens moet de vraag gesteld worden waarom een bepaalde fout zich heeft kunnen voordoen. Zonder de identificatie van deze onderliggende oorzaken kan het onderzoek onmogelijk volledig genoemd worden.

Typische vragen die men zich moet stellen bij het zoeken naar onderliggende oorzaken, zijn:

- Werden de bij het ongevalsonderzoek geïdentificeerde risico's al bij eerdere risicoanalyses geïdentificeerd?
- Werd geëvalueerd of er voldoende maatregelen aanwezig waren om dit ongeval te voorkomen?
- voor zware ongevallen: Was het ongevalsscenario beschreven in de procesveiligheidsdocumentatie?
- Werden reeds eerder maatregelen aanbevolen die het ongeval hadden kunnen voorkomen?
- Werden de nodige inspecties uitgevoerd om te verzekeren dat de preventiemaatregelen goed werkten?
- Waren er voldoende duidelijke instructies?
- Werden de geldende instructies toegepast?
- Hadden de betrokkenen de nodige opleiding gekregen?
- Was er toezicht op de correcte toepassing van de betrokken instructies en procedures?
- ...

Aangezien de interventie na een ongeval of incident een belangrijke rol speelt om de gevolgen te beperken, is het belangrijk om ook deze interventie te evalueren en er eventueel lessen uit te trekken. Dit kan via een aparte evaluatie of dit kan een onderdeel zijn van het ongevalsonderzoek. Een vraag die daarbij zeker aan bod moet komen, is of het intern noodplan een scenario bevat dat van toepassing was op het voorval.

Inhoud van de acties

39. Zijn de acties duidelijk geformuleerd?
40. Zijn de acties voldoende om de rechtstreekse oorzaken te beheersen?
41. Zijn de acties voldoende om de onderliggende organisatorische oorzaken te beheersen?
42. Zijn de acties voldoende om gelijkaardige situaties elders in het bedrijf te

beheersen?

43. Worden de lessen uit ongevallen en incidenten binnen de onderneming verspreid?

In principe is voor elke geïdentificeerde oorzaak minstens één actie nodig om hem weg te werken. Voor acties op lange termijn moet ook steeds nagegaan worden of er geen tijdelijke acties nodig zijn om in afwachting van hun uitvoering het risico toch al te beperken.

Een actie dient goed gedefinieerd te worden, zodat duidelijk is wat er juist moet gedaan worden. Iets nakijken of informatie opzoeken is maar een deel van een actie. Bij het vinden van ongunstige informatie is het probleem immers nog niet opgelost. Een te korte actieomschrijving zorgt ook dikwijls voor onduidelijkheid, bijvoorbeeld:

- "Instructie aanpassen": Wat moet er aangepast worden?
- "Toolbox": Wat moet daar juist gezegd worden?

Voor de genomen acties geldt het algemene principe dat erop gelet moet worden dat wijzigingen door het uitvoeren van de acties geen nieuwe risico's introduceren en dat acties genomen worden conform de preventiehiërarchie.

Toewijzing van de acties

44. Werd voor elke actie in de onderzoeksrapporten een verantwoordelijke uitvoerder aangeduid?

45. Werd voor elke actie in de onderzoeksrapporten een streefdatum vastgelegd?

46. Werden de streefdata voor de acties voldoende kort gekozen om herhaling van de ongevallen zo snel mogelijk te vermijden?

Er kan maar van een actie gesproken worden als de bedrijfsleiding zich engageert voor de uitvoering ervan. Anders kan enkel van voorstellen gesproken worden. Dit engagement houdt in dat de nodige middelen (geld en mensen) worden vrijgemaakt voor de uitvoering van de acties.

Opvolging van acties

47. Is er een instructie die het beheer van acties beschrijft?

48. Beschikt de onderneming over een overzicht van alle acties die resulteren uit de onderzoeken van ongevallen en incidenten?

49. Werden de acties overgenomen in dit overzicht?

50. Wordt de uitvoering van deze acties opgevolgd?

51. Is er een rapportering over de uitvoering van acties naar het hoger management?

52. Is het aantal acties met een verlopen streefdatum beperkt?

53. In geval een actie toch niet werd uitgevoerd: werd er gedocumenteerd waarom?

Systemen met veel aparte actielijsten blijken in de praktijk erg moeilijk opvolgbaar. Om een overzicht te behouden van alle nog uit te voeren acties, kunnen deze best in één opvolgingssysteem verzameld worden. In dat systeem moet dan uiteraard wel aangeduid worden wat de oorsprong van elke actie is, met de mogelijkheid om daarop te sorteren.

Als er niet op relatief korte tijd een overzicht kan getoond worden van alle nog openstaande acties, waaruit ook duidelijk blijkt van welke acties de streefdatum voorbij is, dan is het erg onwaarschijnlijk dat een dergelijke opvolging dikwijls gebeurt binnen de onderneming.

Uiteindelijk is de bedrijfsleiding verantwoordelijk voor de goede werking van het veiligheidsbeheersysteem binnen de onderneming. Deze verantwoordelijkheid kan alleen maar opgenomen worden als de leiding via een rapportering op de hoogte is van de goede werking van de verschillende deelsystemen.

Het niet of slechts traag uitvoeren van acties uit het onderzoek van ongevallen en incidenten werkt sterk demotiverend voor het gebruik van de bijhorende meldingssystemen en in het algemeen voor de veiligheidscultuur in een bedrijf.

Het is steeds mogelijk dat uit nader onderzoek blijkt dat een actie niet kan uitgevoerd worden of dat er betere alternatieven zijn. Voor de goede opvolging van het actieplan is het belangrijk om dit duidelijk te documenteren. Anders kan er geen onderscheid gemaakt worden tussen vergeten acties en acties die bewust niet uitgevoerd werden.

Om diezelfde reden is het ook belangrijk om de status van acties die vertraging hebben opgelopen, te rapporteren.

Het opvolgsysteem voor acties kan nog vervolledigd worden door een tijd na het uitvoeren van een actie te evalueren of de actie daadwerkelijk effectief is. Het gebeurt immers dat een actie tijdens het uitwerken ervan een eigen leven begint te leiden en de uiteindelijk uitgevoerde actie er niet in slaagt om het originele probleem waarvoor ze genomen was, weg te werken.